

Vergaderjaar 2004–2005

22 181

De situatie in voormalig Joegoslavië

29 521

Nederlandse deelname aan vredesmissies

27 925

Bestrijding internationaal terrorisme

Nr. 369

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 12 november 2004

¹ Samenstelling:

Leden: Klaas de Vries (PvdA), Bakker (D66), Koenders (PvdA), Van Beek (VVD), Karimi (GroenLinks), Timmermans (PvdA), Van Bommel (SP), Duyvendak (GroenLinks), Albayrak (PvdA), voorzitter, Wilders (Groep Wilders), Balemans (VVD), Van Baalen (VVD), Snijder-Hazelhoff (VVD), Van Winsen (CDA), Van den Brink (LPF), Mastwijk (CDA), Herben (LPF), ondervoorzitter, Kortenhorst (CDA), Huizinga-Heringa (ChristenUnie), Van Velzen (SP), Algra (CDA), Haverkamp (CDA), Aasted Madsen-van Stiphout (CDA), Straub (PvdA), Blom (PvdA), Eijssink (PvdA), Brinkel (CDA). Plv. leden: Van Dam (PvdA), Lambrechts (D66), Waalkens (PvdA), Cornielje (VVD), Halsema (GroenLinks), Fierens (PvdA), De Ruiter (SP), Vendrik (GroenLinks), Adelmund (PvdA), Veenendaal (VVD), Van Miltenburg (VVD), Visser (VVD), Oplaat (VVD), De Haan (CDA), Nawijn (LPF), Smilde (CDA), Hermans (LPF), Bruls (CDA), Van der Staaij (SGP), De Wit (SP), Jan de Vries (CDA), Ormel (CDA), Ferrier (CDA), Van Heemst (PvdA), Tichelaar (PvdA), Noorman-den Uyl (PvdA), Jonker (CDA).

² Samenstelling:

Leden: Rijpstra (VVD), Dijkzma (PvdA), De Haan (CDA), voorzitter, Koenders (PvdA), Karimi (GroenLinks), Timmermans (PvdA), ondervoorzitter, Van Bommel (SP), Albayrak (PvdA), Wilders (Groep Wilders), Van Baalen (VVD), Van As (LPF), Herben (LPF), Ormel (CDA), Ferrier (CDA), Duyvendak (GroenLinks), Huizinga-Heringa (ChristenUnie), Van Velzen (SP), De Nerée tot Babberich (CDA), Van Dijk (CDA), Fierens (PvdA), Tjon-A-Ten (PvdA), Eijssink (PvdA), Brinkel (CDA), Szabó (VVD), Van der Laan (D66), Jonker (CDA). Plv. leden: Snijder-Hazelhoff (VVD), Dubbel-

De vaste commissie voor Defensie¹ en de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken² hebben op 30 september 2004 overleg gevoerd met minister Kamp van Defensie en minister Bot van Buitenlandse Zaken over:

- **de Brief van de ministers van Defensie en Buitenlandse Zaken d.d. 13 februari 2004 inzake de eindevaluatie Task Force Fox (22 181, nr. 368);**
- **de Brief van de minister van Defensie d.d. 19 mei 2004 inzake periodieke evaluaties lopende crisisbeheersingsoperaties (29 521, nr. 4);**
- **de Brief van de ministers van Defensie en Buitenlandse Zaken d.d. 12 juli 2004 inzake de eindevaluaties ISAF en Enduring Freedom (27 925, nr. 135).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissie

De heer **Van Bommel** (SP) heeft geen nadere opmerkingen over de evaluatie van kleinschalige missies van enkele waarnemers bijvoorbeeld in Moldavië, de Balkan en het Midden-Oosten. Het gaat daarbij om zaken als ontminning, het geven van inlichtingen, medische ondersteuning en het leveren van extractiecapaciteit. Deze missies verlopen in het algemeen zonder problemen. De doelen zijn helder en goed meetbaar.

Dat ligt anders bij de grootschalige missies in Afghanistan en Irak. Beide missies zijn onderdeel van de strijd tegen het terrorisme en gaan gepaard met grootschalige inzet van mensen en middelen, een robuust mandaat, een vijandige omgeving, grote risico's en politieke doelen die moeilijk haalbaar zijn. De internationale gemeenschap met de Verenigde Staten.

boer (PvdA), Van Fessem (CDA), Stuurman (PvdA), Vos (GroenLinks), Arib (PvdA), De Wit (SP), Leerdam (PvdA), Hirsi Ali (VVD), Van Miltenburg (VVD), Varela (LPF), Van den Brink (LPF), Haverkamp (CDA), Rambocus (CDA),

Halsema (GroenLinks), Van der Staaij (SGP), Kant (SP), Eski (CDA), Çörüz (CDA), Wolfsen (PvdA), Van Nieuwenhoven (PvdA), Waalkens (PvdA), Van Winsen (CDA), Veenendaal (VVD), Dittrich (D66), Kortenhorst (CDA).

voorop blijkt niet goed toegerust om met succes de vierde generatie oorlog te voeren

De heer Van Bommel steunt de missies in Afghanistan niet. Hij is van mening dat er buiten Kaboel wél sprake is van een machtsvacuüm. Buiten Kaboel zijn veelal de krijgsheren aan de macht. De milities van die krijgsheren zijn zwaar bewapend o.a. met wapens uit depots waarin zij hebben mogen shoppen van de Amerikanen: raketten, antitankgeschut en andere zware wapens. Verder verloopt de opbouw van het regeringsleger slecht. De minister van defensie is verwikkeld in een machtsstrijd met de Afghaanse president. De registratie voor de presidentsverkiezingen verloopt goed maar er wordt veeleer een burgemeester van Kaboel gekozen dan een president.

De operatie Enduring Freedom (OEP) is in de praktijk news peak gebleken voor een permanente oorlog in Afghanistan. Inderdaad is de positie van de vrouw in het algemeen verbeterd, maar dat geldt vooral voor Kaboel. In andere delen van het land gaat de onderdrukking gewoon door.

Naast de krijgsheren zijn ook de drugsheren actief met eigen legers en die worden ongemoeid gelaten. Dat veroorzaakt grote problemen.

Deelt de regering de mening dat de gekozen werkwijze heeft geleid tot hospitalisering van het conflict in Afghanistan? Sinds 7 oktober 2001 is Afghanistan een grote chaos geworden. Wat is de verkiezing van de president anders dan een theater onder Amerikaanse regie? Is de permanente oorlog die Enduring Freedom blijkt te zijn, wel te winnen? En wanneer is die gewonnen? Wat is op dit moment nog over van Al-Qa'ida en de Taliban? Is er enig inzicht in de omvang van de tegenstander? Welke consequenties heeft het wegkijken bij de grootschalige productie en handel in drugs? Wat zijn de gevolgen voor de geloofwaardigheid van de internationale aanwezigheid in Afghanistan? Wanneer komt er een eind aan de Nederlandse betrokkenheid bij dit debacle? Kiest Nederland ervoor om tot in lengte van dagen daar te blijven?

De heer Van Bommel herinnert eraan dat Nederland destijds kritisch was over het invoeren van artikel 5 van het NAVO-verdrag. Wanneer vindt er een evaluatie van een en ander plaats? Er is ook geen evaluatie van de vervolging in Afghanistan zelf en op Guantanamo Bay. De Verenigde Staten blijven op onaanvaardbare wijze gevangenen behandelen. Waarom is dat niet bij de evaluatie betrokken? Berechting is immers het sluitstuk van de strijd tegen terrorisme? De heer Van Bommel vraagt een aparte uitgebreide evaluatie over de stand van zaken.

Parlementaire controle wordt steeds moeilijker wanneer missies of onderdelen daarvan in het geheim worden uitgevoerd. Dat geldt in Afghanistan voor de F-16's. Hoe wordt dat militair-technisch geëvalueerd? Waarom mag de Kamer de details niet weten? Hoeveel bombardementen, hoeveel projectielen, welke doelen, hoeveel slachtoffers?

De heer Van Bommel kan de wens van de minister van Defensie om te kunnen opereren in een hoger deel van het geweldsspectrum niet steunen.

De heer **Van Winsen** (CDA) vindt de stukken zeer lezenswaardig maar hij mist een verklarende lijst van de vele afkortingen die worden gebruikt. Kan dat een volgende keer wel geregeld worden?

Evalueren is zeer belangrijk om uit het recente en verdere verleden lessen te kunnen trekken.

In Bosnië-Herzegovina is sprake van zeer veel goede ontwikkelingen. In een monitoringsrapport van de Raad van Europa wordt echter ook gewezen op enkele zorgelijke zaken. De heer Van Winsen wenst een eenduidige heldere overdracht in commandostructuren opdat het werk op een doelgerichte en efficiënte manier wordt uitgevoerd. Kan de minister aangeven of de termijnen gehaald worden, of er knelpunten zijn en of er sprake is van stagnatie? Is er een eenduidig mandaat en een heldere taakverdeling tussen commando- en beslisstructuur?

Een zeer relevant punt in de diverse evaluaties is de civiel-militaire samenwerking, de inzet van CIMIC. Het is dan ook onbegrijpelijk dat het IDEA-project (IDEA: integrated development of entrepreneurial activities) niet wordt voortgezet. Juist voor de samenleving heeft dit project zeer belangrijke resultaten opgeleverd. Kan de minister ook ingaan op het platform in oprichting voor civiel-militaire samenwerking? Het moge duidelijk zijn dat civiele inbreng steeds belangrijker wordt bij crisisbeheersingsoperaties. Bij de operatie Enduring Freedom blijken de Nederlandse fregatten een vrij beperkte bevoegdheid te hebben wat interdicties en boarding operations betreft. Zij hebben te weinig bevoegdheden om mogelijke terroristische handelingen adequaat te kunnen aanpakken. Uit de brief van september blijkt dat er niet veel veranderd is ten opzichte van een aantal jaren geleden. Kunnen die bevoegdheden niet uitgebreid worden?

De heer Van Winsen wijst op problemen met de Patria tijdens Task Force Fox in Macedonië. Blijkbaar wordt dit voertuig nu ook ingezet in Irak en wellicht in Bagram in Afghanistan. Zijn de onvolkomenheden verholpen of wordt er ander materieel ingezet?

Hij deelt de conclusie dat onduidelijkheid over de lengte en de inhoud van het mandaat een slechte zaak is vooral voor het personeel. Gaandeweg de rit is er onduidelijkheid over de vraag of de oorspronkelijk afgesproken en vastgelegde taakuitvoering de hele periode hetzelfde blijft.

In Moldavië geeft Nederland ondersteuning aan de OVSE-missies. Het is een kleine maar niet onbelangrijke bijdrage. Kan de minister van Buitenlandse Zaken aangeven of in het kader van de ontwikkelingen aldaar de Nederlandse bijdrage gecontinueerd wordt?

Mevrouw **Karimi** (GroenLinks) wijst erop dat bij de evaluatie over Afghanistan niet gesproken wordt over de relatie tussen ISAF (International Security Assistance Force) en Enduring Freedom. Waren de politieke doelen met elkaar in strijd? Was het een probleem dat Nederland zowel aan ISAF als aan Enduring Freedom deelnam?

In de evaluatie wordt ook niet gesproken over de keuzes die Nederland later heeft gemaakt om weer deel te nemen aan ISAF en Enduring Freedom. Waarom heeft Nederland de deelname eerst gestopt en later weer opgepakt? Mevrouw Karimi was absoluut geen voorstander van het weggaan uit Afghanistan. Welke effecten heeft dat gehad?

Hoe beoordelen de ministers het feit dat ISAF zich in het begin beperkt heeft tot Kabul? Mevrouw Karimi acht het een grote fout dat ook niet voor rest van het land is gezorgd.

Volgens de evaluatie is er nooit volgens hoofdstuk 7 geopereerd in ISAF. Dat roept de vraag op of de regering een dergelijke missie de volgende keer met een minder robuust mandaat zou willen uitvoeren.

Hoofddoelstelling van ISAF was bevorderen van de veiligheid. De risico's die bestonden toen het besluit op 21 december is genomen, zijn nog steeds dezelfde. Dat geeft dus niet veel reden tot tevredenheid. De oorzaak daarvan ligt vooral in het feit dat het beperkt was tot Kabul en dat de internationale gemeenschap niet bereid was om de krijgsheren te pakken.

Enduring Freedom was gericht tegen de Taliban en Al Qa'ida. De evaluatie is zeer onduidelijk over de juridische basis. Het is de minst democratische gecontroleerde operatie. Wat wordt er bedoeld met de zin dat de regering de Kamer zoveel mogelijk conform artikel 100 zal informeren? Zijn er in het kader van Enduring Freedom acties geweest die niet gemeld zijn aan de Kamer?

Zijn de fregatten ook ingezet buiten de wateren van het Arabische schiereiland? Hebben er ten behoeve van de voorbereiding van de oorlog tegen Irak escorts plaatsgevonden?

Is het werkelijk waar dat de F'16s in het kader van Enduring Freedom nooit voor verkenningstaken waar dan ooit zijn ingezet? En hoe weet de regering dat er geen burgerdoelen zijn geraakt?

Waarom was het zo moeilijk om met de Golfstaten tot afspraken te komen?

De chef defensiestaf heeft in een uitzending van NOVA gezegd dat hij met de Britten en anderen heeft gesproken over de opvolging van Nederland in Irak. Kan de minister duidelijk aangeven dat Nederland niet verantwoordelijk is voor de opvolging?

De heer **Koenders** (PvdA) wijst erop dat de bijzondere positie van de marechaussee in ISAF aanleiding heeft gegeven tot onduidelijkheden en vraagt wat daaraan gedaan wordt met het oog op vervolgmisssies. Verder wil hij graag vernemen wat de follow up is van het bi-nationale hoofdkwartier met de Duitsers.

Ook uit de evaluatie van Enduring Freedom blijkt dat dit een schimmige missie is. Er ontbreekt een adequate informatieverschaffing. Ook wordt de vraag niet beantwoord of er na de val van het Talibanregime juridisch nog sprake is van een oorlogssituatie en de bevoegdheden die voortvloeien uit het oorlogsrecht nog van toepassing zijn. Hij vraagt zich af of hetgeen de fregatten daar daadwerkelijk hebben gedaan, passen in het kader van preventieve of pre-emptive operaties.

Het is belangrijk om inzicht te krijgen in de resultaten van de missies van de F-16's in Afghanistan. Wat is daar bereikt? Valt er iets te zeggen over de aantallen burgerslachtoffers die in de operatie Enduring Freedom zijn gevallen? En wat is precies de politieke invloed van Nederland bij Enduring Freedom.

De evaluatie is van de kant van Defensie beter gelukt dan van de kant van Buitenlandse Zaken. Er staat heel weinig in over de bereikte resultaten en over de tekortkomingen. In een aantal missies is «too little, too late» opgetreden. In het kader van lessons learned zou men in de evaluaties een aantal scherpe opmerkingen terzake verwachten. Er is immers een aantal slechte zaken te melden, zoals de onderbreking van ISAF en de politiek ten aanzien van de krijgsheren in Afghanistan, waarbij de Amerikanen duidelijk gekozen hebben voor het samenwerken met een aantal krijgsheren. Dit heeft het voor ISAF beslist moeilijker gemaakt. Dit zijn punten voor een evaluatie vanuit Buitenlandse Zaken. De heer Koenders verwacht dat dit in toekomstige evaluaties wél zal gebeuren! Daarin zit immers de kern van de vraag hoe Nederland verder wil opereren in dezen.

Over het algemeen is een politiek adviseur (Polad) bij militaire commandanten een goede zaak. In Irak wordt dat heel breed uitgelegd. Kan worden aangegeven wat deze mensen nu precies moeten doen?

Wat is de doelstelling van stafofficieren bij kleine missies? Moeten zij een bijdrage leveren in de missie? Moeten zij informatie verschaffen zodat Nederland weet wat er binnen zo'n missie gebeurt? Hoe wordt er geselecteerd waaraan wél en niet wordt meegedaan?

Kan de minister van Buitenlandse Zaken ingaan op de politieke invloed op de missies? Kan de minister van Defensie iets meer zeggen over de evaluatie van de nazorg? Bij vorige missies zijn sommige mensen immers erg in de knoop gekomen. De problemen moeten duidelijk benoemd worden opdat deze in vervolgmisssies verkleind of voorkomen kunnen worden.

De heer **Van Baalen** (VVD) refereert aan de civiel-militaire samenwerking en wijst op de CIMIC-group north in Budel die uit deskundigen van allerlei disciplines bestaat die bij vredesoperaties kunnen assisteren bij wederopbouw, et cetera. Verder is er het IDEA-project van VNO/NCW. Dat zijn ondernemers in uniform: reserveofficieren die proberen hun counterparts in de missiegebieden te ondersteunen. CIMIC wordt vaak meer naar force protection geïnterpreteerd en minder naar force acceptance, waardoor een uitzending van mensen dikwijls niet doorgaat. Bijvoorbeeld een bij Task Force Fox gepland project om in musea antiek glaswerk te restaureren, is op het laatste moment niet doorgegaan. Hetzelfde geldt voor een

gepland project in het nationale museum van Kabul. Deze deskundigen moeten veel ruimer worden ingezet als zij een nuttige toegevoegde waarde kunnen leveren. De heer Van Baalen zich aan bij de opmerkingen over IDEA. Betekent het stoppen van dit project ook het einde van de betrokkenheid van VNO/NCW bij dit soort CIMIC-operaties? Politieke adviseurs worden door Buitenlandse Zaken geleverd. Het schijnt echter ook voor te komen dat mensen van buiten de overheid worden aangetrokken. Deze mensen vervullen zeer vertrouwelijke functies en het is dan ook vreemd als de screening pas plaatsvindt nadat iemand weer terug is in Nederland. Hoe zit het met die veiligheidsonderzoeken? Iemand dient gescreend te worden voordat hij wordt uitgezonden, zeker gezien de vertrouwelijke aard van de functie. Zijn er ook missies waaraan geen politiek adviseur wordt toegevoegd? Zeker als er op één legerplaats verschillende nationaliteiten zitten, zijn gedragsregels erg belangrijk. Nederland kent de two can rule voor het alcoholgebruik. Is het mogelijk om die gedragsregels uniform te maken? Ten slotte vraagt de heer Van Baalen of het fysiek mogelijk is om in bijzondere gevallen een vierde missie van enige omvang uit te zenden.

Antwoord van de bewindslieden

De **minister van Buitenlandse Zaken** wijst op de veelvuldige gedachtewisselingen die in het verleden over Afghanistan hebben plaatsgevonden. Het politieke proces in Afghanistan vordert gestaag. Het is natuurlijk nog niet ideaal maar er zijn intussen wel méér dan twee miljoen vluchtelingen teruggekeerd. De wederopbouw is in volle gang en ook de opbouw van de Afghaanse veiligheidsstructuren begint steeds meer vorm te krijgen. Zonder de presentie van ISAF had het nieuwe Afghaanse bestuur onder leiding van president Karzai geen kans gekregen om een begin te maken met de uitvoering van het politieke traject van het proces van Bonn. De minister wijst op de Loya Jirga die zich belast met het vervaardigen van de grondwet. Bovendien vinden er nu voor het eerst democratische verkiezingen plaats. Maar er is inderdaad drugsgerelateerde criminaliteit, de situatie met betrekking tot de mensenrechten is niet ideaal en de vrouwen worden nog steeds niet behandeld zoals Nederland dat graag zou zien.

Bij de krijgsheren gaat het om eeuwenoude structuren. Er is een veelvoud van stammen die geleid worden door krijgsheren. Er zijn inderdaad krijgsheren die zich zeer met drugs inlaten. Dat is de reden waarom er onder leiding van het Verenigd Koninkrijk een actief antidrugsbeleid wordt gevoerd. Het is belangrijk dat de papaverteelt zoveel mogelijk wordt tegengegaan. Het drugsprobleem is enorm en kan alleen maar opgelost worden als er actie ondernomen wordt. Snelheid is hierbij geboden. Het vergt echter een multidisciplinaire aanpak waarvan de resultaten pas op langere termijn zichtbaar zullen worden. Er zijn veel actoren bij betrokken. De minister heeft gesproken met het bureau voor drugsbestrijding van de VN. Hij meent ook dat de Verenigde Staten zich uitdrukkelijker met dit probleem moeten gaan bemoeien. Er zijn opsporingseenheden gevormd en er is een counter narcotics directorate ingericht. Er is ook een programma voor de vernietiging van de aanplant. Er zijn raids uitgevoerd op laboratoria en er vinden in toenemende mate controles plaats op doorgangswegen. Verder zijn er voorlichtingscampagnes gepland om boeren te wijzen op de illegaliteit van het verbouwen van drugs en wordt er gezocht naar alternatieve middelen van bestaan. Ook de afnemerskant en de doorvoer moeten worden aangepakt. Tegelijkertijd is het noodzakelijk om met de gevestigde structuren in dialoog te blijven om tot een akkoord te kunnen komen. De minister is van mening dat er voortgang gemaakt wordt maar dat er nog overal onveilige situaties zijn. Daarom is Nederland nog steeds bij ISAF betrokken. Overal worden PRT's (Provincial Reconstruction Teams) opgezet. Nederland heeft besloten aan zo'n PRT

mee te doen. In het kader van ISAF wordt geprobeerd om in het land tot stabiele situaties te komen. De verkiezingen moeten goed verlopen, de democratie moet worden gevestigd en het drugsprobleem moet worden aangepakt.

De Nederlandse bijdrage aan ISAF mondde uit in inzet van Nederlands-Duitse hoofdkwartier. Toen de eerste termijn afliep, kwam er een hoofdkwartier in NAVO-verband. Na verloop van tijd is wederom gevraagd om een Nederlandse bijdrage. Dat verzoek is geëvalueerd en Nederland heeft besloten daaraan te voldoen. Hetzelfde gebeurt in de operation Enduring Freedom. Het fregat is voor een aantal maanden beschikbaar en wordt afgelost door andere leden van de coalitie. Nederland vindt het belangrijk om een stabilisatieproces tot stand te brengen. Er is absoluut geen sprake van een zigzagbeleid. Er wordt geluisterd wat er van Nederland gevraagd wordt en daarna wordt bekeken wat het best past bij de Nederlandse beschikbaarheid: ISAF of OEF. De minister is van mening dat Nederland een zeer goede rol gespeeld heeft in dat Nederlands-Duitse legerkorps. Wat nu gebeurt in het kader van de PRT is enorm belangrijk voor de stabilisatie. De situatie is nog verre van bevredigend maar er tekent zich enige verbetering af.

Het Afghaanse leger bestaat nu uit 13 500 soldaten. Er zijn regionale commando's opgezet. Er zijn 10,5 mln mensen geregistreerd, waarvan 40% vrouwen. Bovendien is het zeer positief dat er presidentsverkiezingen plaatsvinden.

Het is heel belangrijk dat de centrale regering beveiligd is en kan beginnen met haar werkzaamheden. Ter ondersteuning van die interim-regering is ISAF begonnen in Kabul. Dat is ook gebeurd op basis van VN-resolutie 1386. Het feit dat het VN-personeel in een veilige omgeving moest kunnen opereren, heeft hierbij eveneens een rol gespeeld. De activiteiten van ISAF worden geleidelijk uitgebreid naar de regio's buiten Kabul. In het zuiden opereren de meeste PRT's onder de OEF en in het noorden opereren al 6 PRT's onder ISAF.

Er is een robuust mandaat nodig opdat er onder alle omstandigheden kan worden opgetreden.

Ook de speciale vertegenwoordiger van de Europese Unie Vendrell heeft aanbevelingen gedaan over het EU-beleid ten aanzien van Afghanistan. Die zijn op 21 september door het PSC (Political and Security Committee) aangenomen. Een van de aanbevelingen is de activiteiten op het gebied van drugsbestrijding te verdubbelen. Na de verkiezingen van 9 oktober zal een eventuele EU-actie op dit terrein worden uitgewerkt.

Het invoeren van artikel 5 heeft niet geleid tot de NAVO-operatie ISAF. Wel hebben, mede op basis hiervan, individuele landen bijdragen aan de operatie Enduring Freedom. Recent heeft de Kamer een brief ontvangen over de verdere deelname aan de OEF. Daarin wordt ook een beeld gegeven van de rol van de fregatten. Het Al Qa'ida-netwerk is onder meer actief in de regio rondom de Perzische Golf. Het ontzeggen van communicatieroutes over zee aan deze organisatie maakt onderdeel uit van de bestrijding ervan. Ook het smokkelen over zee van drugs en wapens is belangrijk voor de financiering van terroristische activiteiten. Om dit te voorkomen, is het belangrijk dat de schepen onderzocht worden. Ten slotte wil de regering inzicht krijgen in de bewegingen over zee van leden van het Al Qa'ida-netwerk.

Als na de parlementsverkiezingen het politieke proces zo ver is gevorderd dat de Afghaanse autoriteiten en het leger in staat zijn om voor de eigen veiligheid te zorgen, zou er geen reden meer zijn om OEF in Afghanistan voort te zetten. De situatie moet dan wel zodanig stabiel zijn dat de aanwezigheid van buitenlandse troepen niet meer nodig is. De situatie moet voortdurend geëvalueerd worden.

In grensregio's is nog volop sprake van activiteiten van zowel de Taliban als Al Qa'ida. Het gaat om grenzen van vele duizenden kilometers lang en

bovendien is het een buitengewoon onherbergzaam gebied. De strijd valt niet in een handomdraai op te lossen.

De minister zegt een nadere schriftelijke evaluatie toe over Guantanamo Bay.

Nederland spant zich al geruime tijd in om behulpzaam te zijn bij het oplossen van het conflict in Moldavië. Dat gebeurt niet alleen door uitzending van personeel. Zowel in de capaciteit van voorzitter van de OVSE in 2003 als in de capaciteit van het voorzitterschap van de EU heeft Nederland dit probleem hoog op de internationale politieke agenda geplaatst. Helaas is er nog geen sprake van vooruitgang. Deze zomer is er een crisis ontstaan over de sluiting van scholen. Als de jongste berichten niet bedriegen, komt er een oplossing in zicht en zullen de scholen heropend worden. Nederland heeft recent een kandidaat beschikbaar gesteld voor een positie in de OVSE-missie in Moldavië. Deze is echter niet geselecteerd. Op dit moment is geen enkele Nederlander in enigerlei functie daar aanwezig.

Een belangrijk punt bij de opzet van de vredesmacht in Bosnië Herzegovina was dat deze stapsgewijs in omvang zou worden verkleind en ook van karakter zou veranderen. De operatie werd daartoe in vier fasen verdeeld: implementatie, stabilisatie, afschrikking en uiteindelijk beëindiging van de missie. De overgang van de ene naar de andere fase werd afhankelijk gesteld van de veiligheidsomstandigheden en van de voortgang van het vredesproces. In december 2003 besloot de NAVO dat de op dat moment 12 000 militairen tellende SFOR-troepenmacht in 2004 in omvang kon worden teruggebracht naar 6000. De EU heeft besloten om de NAVO-missie in deze fase van deterrent presence over te nemen en de missie voort te zetten tot en met de uiteindelijke beëindiging. Onder de huidige omstandigheden is een heropleving van de gewapende inter-etnische strijd onwaarschijnlijk. Ook de betrekkingen met de overige landen op de westelijke Balkan zijn genormaliseerd en om die reden is de internationale militaire presentatie in Bosnië Herzegovina aanzienlijk gereduceerd. Vooralsnog blijft er nog behoefte aan internationale militaire presentie om nieuwe vijandelijkheden te voorkomen. De duur hiervan hangt nauw samen met het toenaderingsproces tot de EU. De minister heeft zeer onlangs met de autoriteiten gesproken. Van het stabilisatieproces zijn 16 onderdelen nog niet vervuld. Voordat de deuren naar de EU geopend kunnen worden, moet dat in ieder geval gebeurd zijn. Ook de internationale troepenmacht moet weg zijn voordat het land voldoet aan de criteria van Kopenhagen.

De voorbereidingen van de overdracht van de NAVO naar de EU verlopen voorspoedig. De militaire planning ligt op schema en het concept of operations is aangenomen. Het operationele plan wordt binnenkort in het PSC behandeld. De overdracht van de bevoegdheden is voorzien voor 2 december a.s.. Er is een heldere taakverdeling tussen de NAVO en de EU. Meer informatie krijgt de Kamer in de artikel-100 brief die een dezer dagen wordt verstuurd. Het is niet duidelijk of Oost-Europese landen staan te springen om bij een bevriend land een dergelijke functie te vervullen, maar misschien is straks die aflossing ook niet meer nodig. De opvolging van de Nederlandse soldaten in Irak is geen zaak voor de Nederlandse regering.

De minister zegt toe bij een volgende evaluatie meer aandacht te besteden aan de politieke dimensie, maar is ervan overtuigd dat in de vele brieven en het grote aantal overleggen de politieke dimensie zowel in Irak als Afghanistan zeer uitgebreid met de Kamer besproken is.

Bij CIMIC wordt voortdurend geëvalueerd hoe een en ander op de goedkoopste manier kan gebeuren. Er zit ook een ODA-element in. Er is echter wel degelijk geld voor beschikbaar.

De regering streeft ernaar om zoveel mogelijk Polads in te zetten. In Bosnië is op dit moment geen Polad. Er zijn wel Polads in Irak en Afghanistan. Gedacht wordt aan het opzetten van een pool van Polad's die bij

diverse operaties kunnen worden ingezet. De Polad is toegevoegd aan de commandant. Zijn taak behelst advisering van de commandant, reportage aan het departement, contacten in de regio en lokale informatievergaring.

De **minister van Defensie** wijst op het grote belang van evalueren. Natuurlijk heeft een evaluatie altijd betrekking op het verleden. Dat wil echter niet zeggen dat er geen lessen voor de toekomst uit kunnen worden getrokken.

Op dit moment wordt er een logistiek grootschalige operatie opgezet in Baghlan. In dat gebied is heel weinig aanwezig. Alles moet met vliegtuigen aangevoerd worden en vandaar over zeer slechte wegen verder vervoerd worden naar Baghlan. Via Pakistan zijn ook spullen per schip aangevoerd. Defensie is er trots op dat alles netjes is afgewikkeld. Bij deze operatie zijn wel degelijk lessen getrokken uit het verleden. Er is een integraal plan opgesteld waarin alle ontplooiingsactiviteiten zijn ondergebracht en de verplaatsingen van de deelnemende eenheden op elkaar zijn afgestemd. Bloedproducten en medicijnen bijvoorbeeld moeten tijdens transport en opslag gekoeld blijven. Bij alle logistieke knoop- en sleutelpunten zijn Nederlandse officieren neergezet om het transport en overslag in goede banen te leiden. Verder hebben de verschillende krijgsmacht-onderdelen al in een vroeg stadium met elkaar geoefend. Ook de voorbereidingen en opleidingen voor crisisbeheersingsoperaties zijn gedegen en goed. In dit verband wijst de minister op SFOR-5. Er wordt al maanden geoefend om goed voorbereid te starten. Ook de ploeg die naar Baghlan gaat, is goed voorbereid.

Er wordt niet alleen gekeken naar de militairen van de grote eenheid die wordt uitgezonden – de Groep Geleide Wapens uit Peel – maar ook naar de militairen die vanuit verschillende eenheden aan deze missie zijn toegevoegd. Die krijgen extra aandacht. Van alle militairen zijn de gegevens beschikbaar. Er wordt ook een overzicht gemaakt van de calamiteiten die zich kunnen voordoen en er wordt gezorgd voor voldoende gekwalificeerde tolken.

De Patria is een goed gepantserd transportmiddel. Behoudens een enkel probleem heeft de Patria goed gefunctioneerd. Het voertuig is zowel in Afghanistan als in Irak ingezet onder zeer moeilijke omstandigheden. In Moldavië heeft 11 jaar lang een militaire vertegenwoordiger gezeten. Die vertegenwoordiging wordt niet meer verlengd.

Bij de operatie Proxima was o.a. een eenheid van 30 bewapende politieagenten. Deze eenheid moest optreden als bescherming van de overige politieagenten maar is een halfjaar lang niet ingezet; inzet is zelfs niet overwogen. Vandaar dat onlangs besloten is deze eenheid terug te trekken. Over de lopende operaties zijn op dit moment geen mededelingen te doen.

Alles wat Defensie in het kader van crisisbeheersingsoperaties doet, wordt meegedeeld aan de Kamer. Er zijn geen geheime F-16 missies in Afghanistan en ook niet in Irak. Soms kan iets echter alleen gemeld worden aan de commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De minister stelt dat hij gedurende zijn ambtsperiode die commissie slechts één keer geïnformeerd heeft over iets dat zich zou kunnen voordoen en dat zich uiteindelijk niet heeft voorgedaan. De F-16s zijn in Afghanistan om te laten zien dat de internationale gemeenschap er is en om de troepen op de grond bij te staan in het kader van de Operatie Enduring Freedom. Nederland is op verschillende niveaus betrokken bij de besluitvorming over de inzet van F-16's. De Nederlandse F-16s zijn in het kader van de Operatie Enduring Freedom niet ingezet voor intelligence-opdrachten of verkenningsmissies. De piloten worden wel altijd gedebriefd. Zij vertellen dan wat zij gedaan hebben en wat zij waargenomen hebben. Die informatie wordt vastgelegd en daarmee wordt iets gedaan. Het zijn echter geen intelligence-missies. De minister heeft nooit informatie ontvangen over burgerslachtoffers tijdens de inzet van Nederlandse F-16s.

De Nederlandse piloten moeten hun opdrachten toetsen en hun eigen verantwoordelijkheid nemen bij eventuele acties. De F-16s hebben slechts in enkele gevallen hun wapens ingezet. De Kamer is daarover in algemene zin geïnformeerd. De minister kan niet aangeven of daarbij militaire slachtoffers zijn gevallen. Uit informatie van Nederlandse militairen op de diverse hoofdkwartieren, van inlichtingendiensten en zuster-inlichtingendiensten blijkt niet dat er burgerslachtoffers zijn gevallen. Het ging om militaire confrontaties en om militaire ondersteuning. De Kamer speelt een belangrijke rol bij de uitzending van Nederlandse militairen. De regering probeert in te schatten wat de Kamer ervan denkt. In de wisselwerking met de Kamer worden de voorstellen ontwikkeld. Wat is met betrekking tot ISAF gebeurd? Voordat de NAVO daar actief was, waren er verschillende hoofdkwartieren van verschillende landen o.a. een Duits-Nederlands hoofdkwartier. Omdat Nederland vond dat de internationale gemeenschap daar gezamenlijk een verplichting had, meende de regering na een halfjaar dat het aan andere landen was om de kastanjes uit het vuur te halen. Toen zijn de Canadezen gekomen en daarna de NAVO. Nederland maakt deel uit van de NAVO en is het dus denkbaar dat Nederland weer in beeld komt. Nu is er het Frans-Duitse hoofdkwartier en daarna het Turkse hoofdkwartier. Men kan zich voorstellen dat de Italianen en Britten daarna aan de beurt komen en misschien daarna weer een Duits-Nederlands hoofdkwartier. Men kan ook kiezen voor een permanent hoofdkwartier waarvoor mensen geleverd worden uit de verschillende landen. Op dit moment zit Nederland met 500 man in Afghanistan. Zolang de internationale gemeenschap daar zit, zullen er ook Nederlandse soldaten zitten.

De minister acht de ISAF-operatie succesvol en kansrijk. Er is duidelijk sprake van progressie. ISAF wordt uitgebouwd. De NAVO heeft moeite met het vinden van voldoende troepen. De ervaring is dat de bevolking positief reageert op de aanwezigheid van ISAF-militairen. Uit gebieden waarin zij niet zijn, komt het verzoek vanuit de bevolking om ook daarheen te komen. Het gaat in Afghanistan langzaam maar zeker de goede richting op. Er zijn weliswaar grote problemen met de krijgsheren en de papaver-teelt, maar het gaat de goede kant op.

De minister zegt toe volgende evaluaties van een lijst van afkortingen te voorzien.

Het bericht in de Telegraaf dat 150 Nederlanders drugs gaan bestrijden in Afghanistan is onjuist. Er wordt een Provincial Reconstruction Team opgezet om de centrale autoriteiten te assisteren bij de stabiliteit zodat zij zich kunnen versterken. Drugsbestrijding drugs in Afghanistan is absoluut noodzakelijk. Bij drugsbestrijding moet nog veel gebeuren. De Kamer wordt daarvan op de hoogte gehouden.

Er is de Kamer precies verteld in welke gebieden Apache-helicopters wat kunnen doen en welke besluiten wanneer en door wie daarover genomen worden.

De minister wil graag bekijken hoe er bij de evaluaties tot een eenduidig format kan worden gekomen.

Defensie is bezig om de overgang van de SFOR naar een EU-geleide veiligheidspresentie in goede banen te leiden. In oktober is het hoofdkwartier klaar en in december vindt de daadwerkelijke overdracht plaats. De minister is voornemens daarbij op 2 december aanstaande aanwezig te zijn.

Om de diverse militaire opdrachten te kunnen vervullen, moeten er ook civiele activiteiten ondernomen. Daarbij is ondersteuning van anderen nodig. Op het moment dat het militaire aspect meer op de achtergrond raakt, komt een IDEA-project om de hoek kijken. Reservisten met specifieke deskundigheid en enthousiasme gaan erheen en proberen zaken voor elkaar te krijgen. Als de situatie nog veiliger wordt, is de inzet van deze mensen niet meer nodig want dan komt het bedrijfsleven zelf. Het kan echter ook wel eens mis gaan. In Irak bijvoorbeeld had al een

verkenningssmissie van IDEA plaatsgevonden toen de veiligheidssituatie verslechterde en men tot de conclusie moest komen dat het niet verstandig was om een IDEA-project op te zetten. In Afghanistan gaat het wat beter. Mensen van IDEA zijn nu bezig om daar iets te gaan opzetten. Er waren inderdaad ideeën om iets te gaan doen in het museum van Macedonië, maar op het gekozen moment was het militair zeer onveilig en was het dus onverstandig om met een dergelijk project te beginnen. Defensie is zeer positief over CIMIC en over de wijze waarop Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking daarmee omgaan. Defensie is ook zeer positief over IDEA maar is wel verantwoordelijk voor de veiligheid van de desbetreffende mensen. De minister zal tijdens zijn aanstaande bezoek aan CIMIC Group-North in Budel over een en ander spreken.

Hoewel het in Budel gaat om een samenwerkingsverband van zeven landen, wordt de helft van de kosten van deze organisatie door Nederland gedragen. Ook levert Nederland een derde van de staf. De inzet om CIMIC-activiteiten tot een succes te maken is zeer groot.

De Duitsers hebben aangekondigd zich uit Budel terug te willen trekken. Nu zijn er twee mogelijkheden: óf de basis wordt gesloten óf er wordt een ander militair gebruik aan gegeven. Bekeken wordt wanneer de Duitsers precies weggaan en of er andere activiteiten in de regio zijn die naar Budel kunnen worden overgeheveld. Ook de CIMIC-activiteiten worden daarbij betrokken.

De termijn van de operatie Amber Fox was verlengd. Er heeft inderdaad een aantal wijzigingen plaatsgevonden met betrekking tot deze operatie vanwege de veranderde omstandigheden aldaar. Het betreft hier een uitzondering. Bij de andere crisisbeheersingsoperaties is de termijn bepaald, maar flexibiliteit blijft nodig.

In het kader van de operatie Enduring Freedom wordt door de Nederlandse fregatten boarding toegepast rondom het Arabische schiereiland. Daarbij worden schepen geïnspecteerd. Als een schip tegen begint te sputteren, worden de Amerikanen gewaarschuwd. Die wikkelen de zaak af. Nederland maakt geen gevangenen, de Amerikanen doen dat wel en die gevangen komen terecht in Guantanamo Bay. Op bijna alle schepen die tijdens controles worden aangehouden worden, is niets aan de hand. De Nederlandse fregatten zijn uitsluitend ingezet in de wateren rondom het Arabische schiereiland voor het uitvoeren van waarnemingen, het verzamelen van inlichtingen, voor escorte- en beveiligingstaken en voor het uitvoeren van boardings. Op het overgrote deel van de schepen vindt geen verplaatsing van goederen voor terroristische activiteiten plaats. Dit wordt ook bevestigd door de inlichtingendiensten.

Operatie Enduring Freedom is niet gebruikt om militaire ondersteuning te geven aan de aanval op Irak. Het zijn twee gescheiden circuits. Na de aanval op Irak hebben de VN Nederland gevraagd naar Irak te gaan voor een stabiliteitsopdracht en Nederland heeft daaraan gevolg gegeven. Op hetzelfde moment is Nederland ook doorgegaan met de activiteiten in het kader van Enduring Freedom.

Verder is er met een tankervliegtuig gevlogen boven Afghanistan. Dat vliegtuig was gestationeerd in Katar. Ook zijn een C-130 transportvliegtuig, een onderzeeër en een maritiem patrouillevliegtuig ingezet. Een en ander is niet vermengd met de militaire aanval op Irak, ook niet via een omweg. Als blijkt dat de Nederlandse militairen voor een bepaald karretje worden gespannen, wordt dat meteen gemeld en wordt er onmiddellijk ingegrepen. De minister is van mening dat de Nederlandse militairen niets anders hebben gedaan dan wat aan de Kamer is gemeld. Hij kan echter niet uitsluiten dat er een keer een escorte heeft plaatsgevonden van een schip dat uiteindelijk Irak heeft aangedaan.

In de Golfstaten heerst een ander rechtssysteem dan in Nederland. De regering streeft ernaar uitgezonden Nederlandse militairen onder de Nederlandse jurisdictie te laten vallen. Sommige landen willen dat echter niet en dan wordt er naar een praktische oplossing gezocht. Wanneer het

echter om kleine aantallen mensen gaat voor een tijdelijke periode, werken de desbetreffende landen soms niet mee.

Over de uitzendtermijn is een besluit genomen. Het vertrek van de Nederlandse militairen uit Irak op 15 maart hangt niet af van de vraag of de opvolging geregeld is.

Er zijn voortdurend fricties tussen de verschillende krijgsmacht-onderdelen. De mariniers bijvoorbeeld hebben de regel dat er geen alcohol wordt gedronken en de landmacht kent de two can rule. Bij de Duitsers gelden weer andere regels. De commandant is verantwoordelijk. De commandant van de mariniers beslist z.s. en de commandant van de landmacht beslist z.s. Beide beslissingen passen in het beeld dat de Nederlandse militairen moeten uitdragen. Grote problemen doen zich daarbij niet voor en de kleinere worden opgelost.

Bij de cultuurverschillen zijn de problemen ernstiger. Dat geldt met name de Koninklijke marechaussee. De Kamer is hiervan op de hoogte gesteld. De mensen van de Koninklijke marechaussee hebben een aparte verantwoordelijkheid. Zij moeten ingrijpen als er ergens iets misgaat. Als een militair iets doet wat niet mag, wordt daarvan rapport opgemaakt en dat gaat vervolgens naar het OM. De marechaussee moet deze taak optimaal kunnen uitvoeren. De verschillende krijgsmacht-onderdelen moeten daarvoor begrip opbrengen. Bij de voorbereiding van een uitzending wordt hierover onder leiding van de krijgsmachtadjutant gepraat met de onder-officieren. De defensiestaf spreekt met de officieren. Bovendien zijn er bij de eindoefening rollenspellen. Met de commandanten van detachementen die erop uitgaan, wordt een apart gesprek gevoerd door de bevelhebber en de chef defensiestaf. De opdracht is dat er direct wordt ingegrepen als er iets mis dreigt te gaan. Ieder incident moet gemeld en onderzocht worden. Die regel is aan iedereen duidelijk gemaakt. Er is dus geen ruimte om incidenten weg te houden. Natuurlijk zal er wel eens sprake zijn van spanningen maar die kan de defensieorganisatie beheersen.

Bij grote missies is het wenselijk overal staf-officieren te hebben om een duidelijk beeld te krijgen van wat er speelt. In Irak zijn vier hoofdkwartieren waar beslissingen genomen worden. Daar moeten dus ook Nederlandse militairen zitten. Ook op de plaatsen waar intelligence-informatie bij elkaar komt, is het noodzakelijk Nederlandse officieren te hebben. Verder zijn er bepaalde missies die behoefte hebben aan Nederlandse deskundigheid. De Polen in Irak bijvoorbeeld hebben gevraagd om zeven Nederlandse officieren voor het invullen van bepaalde functies. Het gebeurt ook wel eens dat de Fransen een Nederlandse militair vragen, bijvoorbeeld ten behoeve van een operatie in Kongo. Aan dergelijke verzoeken wordt voldaan.

De minister zegt toe de Kamer schriftelijk te informeren over de screening-procedure.

Nazorg heeft permanent aandacht van de defensieorganisatie. Het gaat vaak om jonge mensen die in landen komen die zij geheel niet kennen. Zij staan daar onder grote druk, maken nare dingen mee en dragen veel verantwoordelijkheid. Mensen die daardoor in de verdrukking komen, worden geholpen. Er gaan geestelijke verzorgers en maatschappelijke werkers mee. De officieren en onderofficieren worden getraind om allerlei dingen te onderkennen en daarop adequaat te reageren en na afloop van de uitzending wordt er altijd contact gehouden. Maar het kan beter en daarom is oud-inspecteur-generaal voor de krijgsmacht De Veer gevraagd, te bekijken waar verbeteringen mogelijk zijn. Op grond van zijn bevindingen wordt er op dit moment een beter systeem ontwikkeld. De Kamer wordt daarover geïnformeerd. Het is echter een continu proces. Defensie is een lerende organisatie.

De **voorzitter** merkt op dat er een brief is toegezegd over Guantanamo Bay, inclusief opsporing en berechting in Afghanistan zelf, en een brief

over de screening van personeel dat wordt uitgezonden. Verder zullen toekomstige stukken worden voorzien van een lijst van afkortingen. Bovendien zullen de ministeries Buitenlandse Zaken en Defensie trachten één methodiek te hanteren bij evaluaties van vredesmissies.

De voorzitter van de vaste commissie voor Defensie,
Albayrak

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken,
De Haan

De griffier van de vaste commissie voor Defensie,
De Lange